

Сборник съдебна практика

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (седми състав)

5 юни 2019 година*

„Преюдициално запитване — Защита на потребителите — Неравноправни клаузи в потребителските договори — Директива 93/13/ЕИО — Член 3, параграф 1 — Член 4, параграф 2 — Член 6, параграф 1 — Договор за заем, сключен в чуждестранна валута — Съобщаване на потребителя, след сключването на договора, на обменния курс, приложим към предоставената в национална валута сума“

По дело C-38/17

с предмет преюдициално запитване, отправено на основание член 267 ДФЕС от Budai Központi Kerületi Bíróság (Централен районен съд Буда, Унгария) с акт от 14 декември 2016 г., постъпил в Съда на 24 януари 2017 г., в рамките на производство по дело

GT

срещу

HS,

СЪДЪТ (седми състав),

състоящ се от: А. Prechal (докладчик), председател на трети състав, изпълняваща функцията на председател на седми състав, С. Toader и А. Rosas, съдии,

генерален адвокат: N. Wahl,

секретар: А. Calot Escobar,

предвид изложеното в писмената фаза на производството,

като има предвид становищата, представени:

- за GT, от Т. Szabó, ügyvéd,
- за HS, от Т. Várhelyi, ügyvéd,
- за унгарското правителство, от М. Z. Fehér и Zs. Biró-Tóth, в качеството на представители,
- за Европейската комисия, от К. Talabér-Ritz и А. Cleenewerck de Crayencour, в качеството на представители,

* Език на производството: унгарски.

предвид решението, взето след изслушване на генералния адвокат, делото да бъде разгледано без представяне на заключение,

постанови настоящото

Решение

- 1 Преюдициалното запитване за тълкуване е относно компетентността, предоставена на Европейския съюз да гарантира високо равнище на защита на потребителите, основните принципи на правото на Съюза на равенство пред закона, ефективни средства за съдебна защита и справедлив процес, както и относно Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори (ОВ L 95, 1993 г., стр. 29; Специално издание на български език, глава 15, том 2, стр. 273), и по-специално относно осмо до дванадесето и двадесето съображение, както и член 4, параграф 2 и член 5 от нея.
- 2 Запитването е отправено в рамките на спор на GT, лизингово дружество (наричано по-нататък „дружеството“), и HS в качеството на заемател по повод нищожността на договора за заем, сключен между посочените страни, поради неупоменаване на обменния курс, приложен в момента на предоставяне на средствата.

Правна уредба

Правото на Съюза

- 3 Съгласно осмо до дванадесето и двадесето съображение от Директива 93/13:

„като има предвид, че двете програми на Общността за защита на потребителите и за политика на информираност [...] подчертават значението на това да се предпазят потребителите от неравноправни клаузи в договорите; като има предвид, че тази защита следва да се осигури в закони и разпоредби, които или са хармонизирани на равнище на Общността, или се приемат направо на това равнище;

като има предвид, че съобразно принципа посочен в раздел „Защита на икономическите интереси на потребителите“ в тези програми се заявява, че: „лицата, придобиващи стоки и ползващи услуги следва да са защитени от злоупотреба с положение от страна на продавача или предоставящото услуги лице, по-специално срещу едностранно установени договори с общи условия и неравноправно изключване на основни права от договори“;

като има предвид, че по-ефективна защита на потребителите може да се осъществи чрез приемане на еднакви правила относно неравноправните клаузи; като има предвид, че тези правила следва да се прилагат за всички договори, сключени между продавачи и предоставящи услуги лица от една страна, и потребители; като има предвид, че в резултат на това от сферата на действие на настоящата директива трябва да се изключат трудовите договори, договорите във връзка с наследствени права, договорите в областта на семейното право и дружествени договори и устави на дружества;

като има предвид, че потребителят трябва да получи еднаква защита, независимо от начина на сключване на договори - устно или писмено, както и независимо от това дали условията по договора се съдържат в един или повече документи;

като има предвид, че при настоящото си състояние националните законодателства допускат само частична хармонизация; като има предвид, че по-специално в настоящата директива се разглеждат само условия, които не се договарят индивидуално; като има предвид, че държавите членки следва да имат възможността с оглед на Договора да предоставят на потребителите по-голяма степен на защита чрез разпоредби в националното си законодателство, които са по-строги от тези в настоящата директива;

[...]

като има предвид, че договорите следва да се съставят на ясен, разбираем език, а потребителят да има възможност да проучи всички условия и, при съмнение от негова страна, се приема най-благоприятното за него“.

4 Член 1, параграф 2 от тази директива гласи:

„Договорни условия, които отразяват задължителни законови или подзаконови разпоредби, или принципи на международни конвенции, по които държавите членки или Общността са страна, по-специално в областта на транспорта, не са предмет на разпоредбите на настоящата директива“.

5 Член 3, параграф 1 от посочената директива предвижда:

„В случаите, когато дадена договорна клауза не е индивидуално договорена, се счита за неравноправна, когато въпреки изискването за добросъвестност, тя създава в ущърб на потребителя значителна неравнопоставеност между правата и задълженията, произтичащи от договора“.

6 Съгласно член 4 от същата директива:

„1. Без да се засяга член 7, преценката за неравноправност на дадена клауза се извършва, като се отчита характера на стоките или услугите, за които е сключен договорът, и се вземат предвид всички обстоятелства, довели до сключването му, към момента на самото сключване, както и всички останали клаузи в договора, или такива, съдържащи се в друг договор, от който той произтича.

2. Преценката за неравноправния характер на клаузите не се свързва нито с основния предмет на договора, нито със съответствието на цената и възнаграждението, от една страна, и по отношение на доставените стоки или предоставените услуги, от друга, при условие че тези клаузи са изразени на ясен и разбираем език“.

7 Член 5 от Директива 93/13 предвижда:

„При договори, в които всички или определени клаузи се предлагат на потребителя в писмен вид, тези условия се съставят на ясен и разбираем език. При наличие на съмнение за смисъла на определена клауза, тя се тълкува в най-благоприятен за потребителя смисъл. [...]“.

8 Член 6, параграф 1 от тази директива гласи следното:

„Държавите членки определят изискването, включените неравноправни клаузи в договори между потребители и продавачи или доставчици да не са обвързващи за потребителя, при условията на тяхното национално право, и че договорът продължава да действа за страните по останалите условия, когато може да се изпълнява и без неравноправните клаузи“.

Унгарското право

Законът Нрт

- 9 Член 213, параграф 1, буква а) от A hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény (Закон № CXII. от 1996 г. за кредитните и финансови институции, наричан по-нататък „Закон Нрт“) предвижда:

„Договор за заем, сключен с потребители или частноправни субекти, е нищожен, ако в него не се посочва:

- а) предметът на договора [...]“.

Закон ДН 1

- 10 Съгласно член 1, параграф 1 от Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvény (Закон № XXXVIII от 2014 г. за уреждане на някои въпроси, свързани с решението на Kúria (Върховен съд) за уеднаквяване на тълкуването на гражданскоправните разпоредби относно договорите за заем между финансови институции и потребители, наричан по-нататък „Закон ДН 1“):

„Този закон се прилага по отношение на договорите за заем, сключени с потребители между 1 май 2004 г. и датата на влизане в сила на настоящия закон. За целите на прилагането на този закон „договор за заем, сключен с потребител“, е всеки сключен между финансова институция и потребител договор за кредит, заем или лизинг, основан на чуждестранна валута (регистриран или отпуснат в чуждестранна валута и погасяван в унгарски форинти (HUF) или на HUF [...]“.

- 11 Член 3, параграфи 1 и 2 от Закон ДН 1 предвижда:

„1. Клауза на договор за заем, сключен с потребител, по силата на която кредитна институция прилага курс „купува“ при отпускането на средствата, предназначени за придобиването на вещта, с оглед на което е сключен договорът за заем или лизинг, а за погасяването прилага курс „продава“ или друг обменен курс, различен по вид от курса, по който са отпуснати средствата, е нищожна, освен ако не е индивидуално договорена.

2. Вместо нищожната клауза по параграф 1 [...] се прилага разпоредба, предвижда прилагането на официалния обменен курс, определен от Националната банка на Унгария за съответната валута, както по отношение на отпускането на средствата, така и по отношение на погасяването (в това число на плащането на месечните вноски и всички разходи, такси и комисиони, определени в чуждестранна валута)“.

Закон ДН 3

- 12 Съгласно член 3, параграф 1 от Az egyes fogyasztói kölcsönszerződések devizanemének módosulásával és a kamatszabályokkal kapcsolatos kérdések rendezéséről szóló 2014. évi LXXVII. törvény (Закон № LXXVII. от 2014 г. за уреждане на въпроси, свързани с промяната на валутата, в която са сключени някои договори за заем, и за приемане на правила за лихвите, наричан по-нататък „Закон ДН 3“):

„Договор за заем, сключен с потребител, се изменя по право в съответствие с разпоредбите на настоящия закон“.

Решение № 1/2016 РЈЕ

- 13 Решение № 1/2016 РЈЕ на Kúria (Върховен съд, Унгария), постановено за уеднаквяване на тълкуването на гражданскоправните разпоредби в съответствие с член 25, параграф 3 от Alaptörvény (Основния закон), гласи следното:

„1. Договор за заем, сключен с потребители или частноправни субекти във валута, отговаря и на изискването, предвидено в член 213, параграф 1, буква а) от Закон [Hpt], когато писмено съставеният договор — включително общите условия, приложени към него в момента на неговото сключване — посочва размера на кредита в унгарски форинти (валута на изплащане), при условие че равностойността в чужда валута (разчетна валута) на така определения размер на кредита може да бъде установена с точност в определения в договора последващ момент на превалутиране или, в случай че този момент не е уточнен, в момента на изплащане на средствата по приложимия към този момент обменен курс.

[...]

3. В случай че договор заем, сключен с потребители или частноправни субекти във валута — включително общите условия, приложени към него в момента на сключването му — съдържа клаузите, посочени в точки 1 и 2, едностранните изявления, направени след сключване на договора (например уведомление за изплащане, погасителен план, календар на изплащания), представляват съобщения от кредитната институция до потребителя без последици относно сключването на договора или неговата действителност“.

Спорът в главното производство и преюдициалният въпрос

- 14 На 20 февруари 2006 г. дружеството сключва с HS в качеството на заемател договор за заем за финансиране на покупката на моторно превозно средство. Заемът е сключен в чуждестранна валута, в случая швейцарски франкове (CHF). Размерът на заема е определен въз основа на поисканата сума в унгарски форинти (HUF), тоест 3 859 000 HUF, чрез прилагане на действащия обменен курс към датата на отпускане на средствата. В съответствие с договора „страните подписват договора, чието съдържание е в съответствие с уведомлението за съгласие на кредитора“. След подписване на договора за заем, на 7 април 2006 г. това уведомлението за съгласие е изпратено на заемателя. Във въпросното уведомление, във връзка с което запитващата юрисдикция подчертава, че не е било подписано от заемателя, е посочен обменният курс, приложим във връзка с отпуснатия кредит (1 CHF = 164,87 HUF).
- 15 Съгласно договора заемът трябва да се погасява в унгарски форинти, като размерът на вноските зависи от обменния курс между швейцарския франк и унгарския форинт, приложим към датата на изплащане на вноските, в резултат от което заемателят понася валутния риск.
- 16 Тъй като счита, че заемателят не е изпълнил задължението си за погасяване, на 4 март 2013 г. дружеството разваля договора за заем. След това призовава заемателя на съд пред запитващата юрисдикция и иска същият да бъде осъден да изплати сумата от 1 463 722 HUF, представляваща главницата и лихвите по заема.
- 17 В своя защита, като се позовава по-специално на член 213, параграф 1, буква а) от Закона Hpt, заемателят повдига възражение за нищожност на договора, тъй като не посочвал предмета на заема, след като обменният курс между швейцарския франк и унгарския форинт, приложен в момента на предоставяне на средствата, фигурирал само в уведомлението за съгласие, подписано единствено от дружеството.

- 18 Според запитващата юрисдикция по висящото пред нея дело следва да се приложат решенията на Kúria (Върховния съд), постановени с цел уеднаквяване на тълкуването на правните норми, сред които е и решение № 1/2016, решения, които са задължителни за по-ниските по степен съдилища. Според това решение на обменния курс, определен едностранно от дружеството в уведомлението за съгласие, следва да се признае същата правна сила, както на договорна клауза, когато в самия договор липсва уточнение относно приложимия в момента на изплащане на средствата обменен курс. От същото решение следва, че неподписването на уведомлението за съгласие от длъжника и липсата на задължение заемателят да докаже получаването на това уведомление от длъжника, са без значение в тази връзка.
- 19 Запитващата юрисдикция уточнява, че ако договорът се признае за действителен, заемателят ще понесе финансовите последици от валутния риск. Поради това в разрез с икономическите интереси на заемателя е сезираният съд да признае подобен договор за заем, сключен в чуждестранна валута, за действителен с оглед на член 213, параграф 1, буква а) от споменатия закон. Затова посочената юрисдикция иска да се увери, че решение № 1/2016 не е в нарушение на разпоредбите на правото на Съюза за защита на потребителите.
- 20 При тези обстоятелства Budai Központi Kerületi Bíróság (Централен районен съд Буда, Унгария) решава да спре производството и да постави на Съда следния преюдициален въпрос:

„Допускат ли възложената на Европейския съюз компетентност с цел гарантиране на високо равнище на защита на потребителите, основните принципи на правото на Съюза за равенство пред закона, ефективна съдебна защита и справедлив процес, както и различните съображения на Директива [93/13] [а именно осмо до дванадесето и двадесето] и накрая, член 4, параграф 2 и член 5 от [тази директива], национална съдебна практика с нормативен характер, която:

- не изисква от договарящата с потребителя страна — като условие за валидността на договора — да даде възможност на потребителя да се запознае преди сключването на договора с неговите клаузи, съставени на ясен и разбираем език, които са основен предмет на съответния договор, включително и с обменния курс, приложим при плащането на погасителните вноски при кредит в чужда валута, за да се предотврати обявяването на договора за нищожен, и/или
- допуска договарящата с потребителя страна да съобщава на последния (например с нарочен документ) клаузите на договора, съставени на ясен и разбираем език, които са основен предмет на съответния договор, включително и обменния курс, приложим към отпуснатите заемни средства по кредитите във валута, едва в момента, в който потребителят вече неотменимо е поел задължението да изпълнява договора, като това обстоятелство само по себе си не е основание за нищожност на договора?“.

По преюдициалния въпрос

По допустимостта

- 21 Европейската комисия повдига възражение за недопустимост на поставения въпрос, тъй като по същество запитващата юрисдикция не е представила пред Съда всички съществени фактически и правни обстоятелства, а именно че главното производство се вписва в по-широките рамки на законодателни намеси от страна на унгарския законодател във връзка с договори за заем като разглеждания в главното производство, довели до приемането на закони ДН 1 и ДН 3. Съгласно тези закони първоначално уговореният за този вид договори обменен курс се заменя ретроактивно и по право с определения в унгарския закон, с който се премахва валутният риск, без да се засяга съществуването на валутен риск, произтичащ от обменния курс, определен по

законодателен път. Според Комисията посочените закони трябва да се считат за задължителни законови разпоредби по смисъла на член 1, параграф 2 от Директива 93/13, поради което възниква въпросът за съотношението между разпоредбите на правото на Съюза, чието тълкуване е поискано, и фактите или предмета на спора по главното производство.

- 22 Според Комисията елементите от правото на Съюза, чието тълкуване е поискано, нямат никаква връзка със спора по главното производство, тъй като приемането на закони ДН 1 и ДН 3 е довело до извеждане на клаузите относно обменния курс и валутния риск, съдържащи се в договори за заем като разглеждания в главното производство, от приложното поле на Директива 93/13 в съответствие с член 1, параграф 2 от нея, поради което в случая тази директива не намира приложение.
- 23 В това отношение следва да се напомни, че в съответствие с постоянната практика на Съда въпросите, които са свързани с тълкуването на правото на Съюза и са поставени от националния съд в нормативната и фактическа рамка, която той определя съгласно своите правомощия и проверката на чиято точност не е задача на Съда, се ползват с презумпция за релевантност. Съдът може да откаже да се произнесе по отправеното от национална юрисдикция запитване само ако е съвсем очевидно, че исканото тълкуване на правото на Съюза няма никаква връзка с действителността или с предмета на спора по главното производство, когато проблемът е от хипотетично естество или още когато Съдът не разполага с необходимите данни от фактическа и правна страна, за да бъде полезен с отговора на поставените му въпроси (решение от 20 септември 2018 г., OTP Bank и OTP Faktoring, C-51/17, EU:C:2018:750, т. 37).
- 24 От изложението на фактите в акта за преюдициално запитване е видно, че поставеният въпрос е относно положение, при което потребителят е сключил договор за заем в чуждестранна валута, а точният размер на същия заем се установява едва след сключване на договора във връзка с него в резултат от прилагането на обменния курс, който дружеството определя в отделен документ и прилага към сумата, посочена в искането за финансиране, направено от потребителя в национална валута.
- 25 Действително, посочените от Комисията закони, доколкото заместват клаузите, предвиждащи разлика между, от една страна, приложимия обменен курс при отпускане на заема (курс купува на съответната валута) и от друга страна, приложимия обменен курс при погасяването му (курс продава), с клауза, предвиждаща прилагането само на един обменен курс, а именно определения от Националната банка на Унгария, водят до изключване на последната клауза от приложното поле на Директива 93/13, тъй като тя отразява задължителна законова разпоредба по смисъла на член 1, параграф 2 от Директива 93/13. При все това, с оглед на стриктното тълкуване, което трябва да се прави на тази разпоредба, от изложеното не следва, че друга договорна клауза, каквато е разглежданата в главното производство и която определя способите за определяне на размера на заема, сключен в чуждестранна валута, също би се оказала изцяло изключена от приложното поле на въпросната директива (вж. в този смисъл решение от 20 септември 2018 г., OTP Bank и OTP Faktoring, C-51/17, EU:C:2018:750, т. 65 и 66), поради което не е съвсем очевидно, че тази директива не намира приложение по отношение на разглежданата в главното производство клауза.
- 26 Следователно преюдициалният въпрос е допустим.

По същество

- 27 Макар че преюдициалният въпрос се отнася само отчасти до тълкуването на конкретен текст от правото на Съюза, съгласно постоянната съдебна практика Съдът следва да извлече от всички предоставени от запитващата юрисдикция данни, и по-конкретно от мотивите на акта за

преюдициално запитване, тези разпоредби от правото на Съюза, на които е необходимо да се направи тълкуване предвид предмета на спора (вж. в този смисъл решение от 3 април 2019 г., Aqua Med, C-266/18, EU:C:2019:282, т. 39).

- 28 Тъй като въпросите на Budai Központi Kerületi Bíróság (Централен районен съд Буда) целят да определят условията за нищожност, произтичащи от Директива 93/13 по отношение на договор за заем като разглеждания в главното производство, следва член 3, параграф 1 и член 6, параграф 1 от нея да се добавят към елементите от правото на Съюза, на които тази юрисдикция иска тълкуване от Съда.
- 29 Поради това следва да се приеме, че с поставения въпрос запитващата юрисдикция иска по същество да установи дали член 3, параграф 1, член 4, параграф 2 и член 6, параграф 1 от Директива 93/13 трябва да се тълкуват в смисъл, че не допускат правна уредба на държава членка в съответствие с тълкуването ѝ от върховната юрисдикция на тази държава членка, съгласно която не е нищожен договор за заем, сключен в чуждестранна валута, който, макар да уточнява сумата, изразена в национална валута, съответстваща на искането за финансиране на потребителя, не посочва обменния курс, който се прилага за тази сума за целите на определянето на окончателния размер на заема в чуждестранна валута, като едновременно с това предвижда в някоя от клаузите си, че този курс ще бъде определен от заемодателя след сключването на договора, в отделен документ.
- 30 На първо място, видно от текста на поставения въпрос, запитващата юрисдикция изхожда от констатацията, че разглежданата в главното производство договорна клауза, определяща способите за фиксиране на размера на заема, сключен в чуждестранна валута, трябва да се счита за определяща основния предмет на договора за заем по смисъла на член 4, параграф 2 от Директива 93/13.
- 31 Съгласно посочената разпоредба подобни клаузи не подлежат на преценка относно техния неравноправен характер само доколкото компетентната национална юрисдикция след самостоятелно разглеждане на всеки отделен случай приеме, че са били изразени от продавача или доставчика на ясен и разбираем език (вж. в този смисъл решение от 14 март 2019 г., Dunai, C-118/17, EU:C:2019:207, т. 48).
- 32 Съдът е подчертал, че това изискване за ясен и разбираем език, припомнено и в член 5 от същата директива, не може да бъде ограничено единствено до разбираемия характер на тези клаузи от формална и граматическа гледна точка. Напротив, според него, доколкото въведената с тази директива система на защита се основава на идеята, че потребителят е в положението на по-слабата страна в отношенията с продавача или доставчика, по-специално по отношение на степента му на информираност, това изискване трябва да се тълкува разширително (вж. в този смисъл решение от 20 септември 2018 г., EOS KSI Slovensko, C-448/17, EU:C:2018:745, т. 61).
- 33 При това положение изискването договорните клаузи да са изразени на ясен и разбираем език, налага в договора да е прозрачно изложен точният механизъм, за който се отнася съответната клауза, както и евентуално отношението между този механизъм и механизма, предвиден в други клаузи, така че потребителят да може да предвиди въз основа на ясни и разбираеми критерии произтичащите за него икономически последици (решение от 20 септември 2017 г., Andrićius и др., C-186/16, EU:C:2017:703, т. 45).
- 34 В положение като разглежданото в главното производство, при което определянето на размера на заетата сума зависи от действащия обменен курс към датата на отпускане на средствата, определена от заемодателя след сключването на договора, посоченото изискване налага механизмът за изчисление на заетата сума, изразена в чуждестранна валута, както и приложимият обменен курс да бъдат изложени ясно, така че средният потребител, относително осведомен и в разумни граници наблюдателен и съобразителен, да може да прецени въз основа

на точни и ясни критерии икономическите последици за него, произтичащи от договора, сред които по-специално общите разходи по неговия заем (вж. в този смисъл решение от 20 септември 2017 г., *Andrićius и др.*, C-186/16, EU:C:2017:703, т. 47 и определение от 22 февруари 2018 г., *ERSTE Bank Hungary*, C-126/17, непубликувано, EU:C:2018:107, т. 32).

- 35 Този въпрос трябва да бъде разгледан от запитващия съд от гледна точка на всички относими фактически елементи, сред които са публичността и информацията, предоставена от кредитодателя при договаряне на договор за кредит (решение от 20 септември 2017 г., *Andrićius и др.*, C-186/16, EU:C:2017:703, т. 46).
- 36 За целта запитващата юрисдикция следва по-специално да провери дали с оглед на всички релевантни фактически обстоятелства потребителят е бил в състояние да разбере способите, съгласно които е трябвало да бъдат определени размерът на заема, сключен в чуждестранна валута, и приложимият обменен курс, както и икономическите последици, които са могли да произтекат за него. При все това не би могло да се изисква продавачът или доставчикът да е уточнил конкретно всички тези елементи в момента на сключване на договора.
- 37 На второ място, ако след тази проверка се установи, че клаузата за определяне на обменния курс не е изразена на ясен и разбираем език по смисъла на член 4, параграф 2 от Директива 93/13, нищожността на договора трябва да се прогласи само ако, от една страна, бъде установен неравноправният характер на въпросната клауза по смисъла на член 3, параграф 1 от тази директива и от друга страна, договорът не може да се изпълнява без тази клауза, в съответствие с член 6, параграф 1 от същата директива.
- 38 Що се отнася, първо, до неравноправния характер на съответната клауза, компетентният съд следва да провери дали въпреки изискването за добросъвестност тя създава в ущърб на потребителя значителна неравнопоставеност между правата и задълженията, произтичащи от договора.
- 39 За целите на тази преценка в съответствие с член 4, параграф 1 от Директива 93/13 националният съд трябва да отчита характера на стоките или услугите, за които е сключен договорът, като вземе предвид всички обстоятелства, довели до сключването му, към момента на самото сключване.
- 40 Обстоятелствата, посочени в член 4, параграф 1, са такива, за които продавачът или доставчикът е можел да знае при сключването на договора и които са били в състояние да се отразят на по-нататъшното му изпълнение, тъй като дадена договорна клауза може да е носител на неравнопоставеност между страните, проявяваща се едва в хода на изпълнение на договора (вж. в този смисъл решение от 20 септември 2017 г., *Andrićius и др.*, C-186/16, EU:C:2017:703, т. 54).
- 41 Второ, ако трябва да се констатира неравноправният характер на посочената клауза, в съответствие с член 6, параграф 1 от Директива 93/13 тя не трябва да обвързва потребителя при условията на националното право. Съгласно посочената разпоредба договорът продължава да действа за страните по останалите условия, когато може да се изпълнява и без тази клауза.
- 42 В това отношение Съдът е подчертал, че целта на член 6, параграф 1 от Директива 93/13 е да се възстанови равнопоставеността между страните, а не да бъдат обезсилени всички договори, съдържащи неравноправни клаузи. При все това този договор трябва да продължи да действа, по принцип без друго изменение, освен произтичащото от премахването на неравноправните клаузи, доколкото съгласно нормите на вътрешното право съществува правна възможност така да се запази договорът, което трябва да се провери, като се приложи обективен подход (вж. в този смисъл решение от 14 март 2019 г., *Dunai*, C-118/17, EU:C:2019:207, т. 51 и цитираната съдебна практика).

- 43 Според запитващата юрисдикция разглежданата в главното производство клауза определя основния предмет на договора по смисъла на член 4, параграф 2 от Директива 93/13. При това положение се оказва, че няма правна възможност за запазване на договора след премахване на тази клауза, което обаче следва евентуално да прецени запитващата юрисдикция.
- 44 Оттук следва, че национална правна уредба като описаната от запитващата юрисдикция би била несъвместима с Директива 93/13 само доколкото тази уредба, съгласно тълкуването ѝ от запитващата юрисдикция, не позволява да се прогласи нищожността на договор за заем, във връзка с който са налице условията, припомнени в точка 37 от настоящото решение.
- 45 С оглед на изложените съображения на поставения въпрос следва да се отговори, че член 3, параграф 1, член 4, параграф 2 и член 6, параграф 1 от Директива 93/13 трябва да се тълкуват в смисъл, че допускат правна уредба на държава членка в съответствие с тълкуването ѝ от върховната юрисдикция на тази държава членка, съгласно която не е нищожен договор за заем, сключен в чуждестранна валута, който макар да уточнява сумата, изразена в национална валута, съответстваща на искането за финансиране на потребителя, не посочва обменния курс, който се прилага за тази сума за целите на определянето на окончателния размер на заема в чуждестранна валута, като едновременно с това предвижда в някоя от клаузите си, че този курс ще бъде определен в отделен документ от заемодателя след сключването на договора,
- когато тази клауза е била изразена на ясен и разбираем език в съответствие с член 4, параграф 2 от Директива 93/13, доколкото механизмът за изчисление на общата заета сума, както и приложимият обменен курс са изложени ясно, така че средният потребител, относително осведомен и в разумни граници наблюдателен и съобразителен, да може да прецени въз основа на точни и ясни критерии икономическите последици за него, произтичащи от договора, сред които по-специално общите разходи по неговия заем, или ако се установи, че въпросната клауза не е изразена на ясен и разбираем език,
 - когато въпросната клауза не е неправомерна по смисъла на член 3, параграф 1 от тази директива, или ако е такава, съответният договор може да се изпълнява без нея в съответствие с член 6, параграф 1 от Директива 93/13.

По съдебните разноски

- 46 С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноски. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (седми състав) реши:

Член 3, параграф 1, член 4, параграф 2 и член 6, параграф 1 от Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори трябва да се тълкуват в смисъл, че допускат правна уредба на държава членка в съответствие с тълкуването ѝ от върховната юрисдикция на тази държава членка, съгласно която не е нищожен договор за заем, сключен в чуждестранна валута, който, макар да уточнява сумата, изразена в национална валута, съответстваща на искането за финансиране на потребителя, не посочва обменния курс, който се прилага за тази сума за целите на определянето на окончателния размер на заема в чуждестранна валута, като едновременно с това предвижда в някоя от клаузите си, че този курс ще бъде определен в отделен документ от заемодателя след сключването на договора,

- когато тази клауза е била изразена на ясен и разбираем език в съответствие с член 4, параграф 2 от Директива 93/13, доколкото механизмът за изчисление на общата заета сума, както и приложимият обменен курс са изложени ясно, така че средният потребител, относително осведомен и в разумни граници наблюдателен и съобразителен, да може да прецени въз основа на точни и ясни критерии икономическите последици за него, произтичащи от договора, сред които по-специално общите разходи по неговия заем, или ако се установи, че въпросната клауза не е изразена на ясен и разбираем език,
- когато въпросната клауза не е неправомерна по смисъла на член 3, параграф 1 от тази директива, или ако е такава, съответният договор може да се изпълнява без нея в съответствие с член 6, параграф 1 от Директива 93/13.

Подписи